

BAZI AVRUPA ÜLKELERİNİN YAŞLILIK SİGORTASI SİSTEMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

M.ALİ ŞUĞLE
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

Bilindiği üzere, ülkemiz emeklilik sisteminde birtakım değişiklikler bir süredir kamuoyu ve ilgili çevrelerde tartışılmaktadır. Bu tartışmaya katkıda bulunmak amacıyla, bu yazıda seçilmiş sekiz avrupa ülkesinin emeklilik sistemleri tanıtılmaya ve genel çizgileriyle ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Fransa

Fransa'da yaşlılık sigortası ilk defa 5.4.1910 tarihinde bir yasa ile (la loi du 5 Avril 1910 sur les retraites ouvrières et paysannes) kabul edilmiş, ancak bu yasanın uygulanması başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yaşlılık sigortası, 1928 yılında kabul edilen Sosyal Güvenlik Yasası içinde yeniden getirilmiş, ancak bu sigorta koluna ilişkin düzenleme büyük eleştirilere hedef olmuştur. Bu nedenle 1930 yılında çıkarılan bir yasa ile birçok değişiklik yapılarak yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Bu yasanın getirdiği rejime göre, yaşlılık sigortasının kapsamını, ücretleri belirli bir miktarın altında kalan endüstri ve ticaret işçileri oluşturmaktadır. Fransız sosyal güvenlik sisteminde 1945 yılında gerçekleştirilen büyük reform ile, bugün de geçerli olan "Genel Rejim" in temeli atılmış ve yaşlılık sigortası daha genel bir düzenlemeye kavuşmuş ve zorunlu sigortalılık esası benimsenmiştir. Fransa'da 1947 yılından itibaren, bütün bağımlı çalışanlar yaşlılık sigortası rejimine dahil olmuşlardır¹.

Bağımsız çalışanlar için getirilmek istenen yaşlılık sigortası 1946 yılında parlamentoda reddedilmiş, bunun üzerine belirli bağımsız çalışan gruplar kendi aralarında anlaşarak, 1948 yılından itibaren genel sigorta rejimi dışında, otonom yaşlılık sigortası rejimleri oluşturmuşlardır. Benzer bir biçimde, işçi ve işveren grupları da, herhangi bir yasaya dayanmaksızın, yaptıkları toplu anlaşmalarla çalışanlara ek emeklilik sağlayan rejimler meydana getirmişlerdir. Öyle ki, 1967 yılında yapılan bir reform ile, genel emeklilik rejimi, ek emeklilik rejimleri gözönüne alınarak yeniden düzenlenmiş ve 1972 yılında çıkarılan bir

¹ *Dupeyroux, Jean-Jacques: Droit de la sécurité sociale. 11.éd., Dalloz, Paris 1988, s.45,270; Lamelot, Guy: Les retraites, salarié-non salarié. 2.éd., Delmas, Paris 1990, s.13-15.*

yasa ile bütün ücretli çalışanların bir ek emeklilik rejimine bağlanması zorunlu kılınmıştır.

Öte yandan, 1956 yılında, yoksul yaşlılara ek ödenek sağlayan Ulusal Dayanışma Fonu (Fonds National de Solidarite) kurulmuş, 1972 yılında ise, yine ülke çapında yapılan bir toplu anlaşmayla, 60 yaşından sonra işten çıkarılan ücretliler için ön emeklilik kurumu oluşturulmuştur. Ancak, çalışanların büyük bir bölümünün isteği doğrultusunda 1982 yılında çıkarılan bir kararname ile emeklilik yaşı 60'a indirilmiş ve böylece bu ön emeklilikten yararlanma durumu fiilen ortadan kalkmıştır. 1988 yılında ise, bir yasa ile, tedrici emeklilik (la retraite progressive) getirilmiş ve böylece sigortalılar, yaşlılık aylığının bir bölümünden yararlanarak çalışma yaşamından kısmen çekilebilme olanağına kavuşmuşlardır².

Fransız emeklilik sistemi karmaşık bir yapıya sahiptir. Bağımlı çalışanları kapsayan genel rejimin yanında, tarım sektörü dışında kalan bazı ücretli grupları kapsayan özel rejimler, bağımsız çalışanların otonom rejimleri ve tarım işlerinde çalışanların rejimi, bir arada bulunmaktadır. Bundan başka, genel rejimden sağlanan yaşlılık aylığının çok az olması nedeniyle, ücretlilerin zorunlu olarak katıldıkları birçok ek (tamamlayıcı) emeklilik rejimleri de vardır. Ayrıca, belirli bir geliri sağlayamayan yaşlılara, sosyal yardım ödeyen Sosyal Dayanışma Fonu bulunmaktadır³.

Genel rejim kapsamında çalışan sigortalı emeklilik hakkını kazandığında kendisine yaşlılık aylığı ödenir. Bu ödeme kural olarak sigorta ilişkisine dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, ilgilinin geçmiş dönemde ödediği primler karşılığı, kendisine yaşlılık aylığı olarak bağlanmaktadır. Bununla beraber, sigortalıya bağlanan bu aylık, "minimum vieillesse" adı verilen asgari bir mikrarın altına düştüğü takdirde, ikinci bir ödeme devreye girer. İlgilinin gelir durumuna bakılarak verilen bu ödeme, herhangi bir katkıya bağlı değildir. Sigortalının bakmakla yükümlü bulunduğu eşi varsa, asgari miktar yaklaşık iki katına çıkar⁴.

Fransız emeklilik sistemine 1982 yılında getirilen mevcut düzenlemeye göre, yaşlılık aylığından yararlanma yaşı 60'dır. Emeklilik kararı, memurlar ve üst düzey yöneticiler dışında kalan çalışanlar için, isteğe bırakılmıştır. 60 yaşını dolduran ilgili dilerse emekli olup, kendisine yaşlılık aylığı bağlanmasını isteyebilir. Yaşlılık aylığının hesaplanması oldukça karışık bir biçimde yapılmaktadır. Bu hesaplamada ilgilinin geçmişteki ücreti ve sigortalılık süresi temel alınmakta ve bunlara uygulanan bir oranla yaşlılık aylığı bulunmaktadır. Bunu bir formül ile gösterecek olursak:

² Dupeyroux, s.274, 278, 299, 420 vd. Julliot, Jacques: La sécurité sociale. Paris 1988, s.224; D'Herbais, Pierre-Guillaume: Memento des retraites dans la C.E.E. Comité Europeen de Reflexion sur les Retraites, Paris 1990, s. 1

³ Dupeyroux, s.327 vd., 420 vd. D'Herbais, s.60-62.

⁴ Dupeyroux, s.419 vd. Lamelot, s.243; D'Herbais, s.60-62; Mercereau, François: La retraite a 60 ans. Droit Sociale, n.6, Juin 1982, s. 459-460.

$$\text{Yaşlılık Aylığı} = \frac{\text{(ortalama ücret)} \times \text{(oran)}}{100} \times \frac{\text{(sigortalılık süresi)}}{37.5}$$

Yaşlılık aylığının hesabında esas alınan ücret, "salaire de référence" adı verilen ve ilgilinin çalıştığı yıllar boyunca en fazla gelirini sağladığı 10 yılın ortalaması olan ücrettir. Bu ücrete uygulanan tam oran ise %50'dir. Sigortalının tam orana hak kazanabilmesi için 37.5 yıllık sigortalılık süresini tamamlaması veya 65 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Bununla beraber, sakatlık, çalışma yetersizliği gibi özel durumu olan veya sürgün hükümlü, savaşa katılmış, son 15 yılının 5 yılını ağır işlerde geçirmiş olanlara, 60 yaşını doldurmuş olmak koşuluyla tam oran uygulanır. Bu koşulların oluşmaması durumunda ise, ilgiliye uygulanacak oranda indirim yapılır.

Öte yandan, 37.5 yıllık sigortalılık süresi, yaşlılık aylığının hesabında ayrıca dikkate alınmış ve bu süreyi doldurmayan sigortalının aylığında, ayrı bir indirimde yer verilmiştir. Bu açıklamalardan sonra, sigortalının hak kazanabileceği en yüksek yaşlılık aylığını formüle edecek olursak:

$$\text{Yaşlılık Aylığı} = \frac{\text{(ortalama)} \text{ ücret}}{100} \times \frac{50}{100} \times \frac{37.5}{37.5}$$

sonucuna ulaşmış oluruz⁵.

Fransız sisteminde sigortalıya genel rejimden bağlanan yaşlılık aylığı, prim ve ödemelerin belirli bir ücret tavanıyla sınırlı kalmasından ötürü çok yetersiz kalmakta, bu nedenle ek emeklilik rejimlerinden sağlanan ek yaşlılık aylıklarıyla desteklenmektedir. Buna rağmen asgari bir miktarı sağlayamayan sigortalıya, 65 yaşını doldurmuş olmak koşuluyla, prime bağlı olmayan sosyal yardımda bulunmaktadır. Ayrıca, yaşlılık aylıkları, ücretlerin gelişimi gözönüne alınarak, yılda iki kez yeniden değerlendirilmektedir⁶.

2. Almanya

Yaşlılık sigortası Almanya'da ilk kez 22.6.1889 tarihli Sakatlık ve Yaşlılık Sigortası Yasası ile kabul edilmiştir. Ücreti belli bir miktarın altında kalan sanayi işçilerini kapsayan bu yasa, aynı zamanda modern anlamda yaşlılık sigortasını hükme bağlayan dünyadaki ilk düzenlemedir. Bu düzenlemeyi 1911 yılında çıkarılan Sosyal Sigortalar Kodu izlemiş ve memurlar için de yaşlılık sigortası rejimi kabul edilmiştir. Sonraki yıllarda ise, sigorta sisteminin kapsamına diğer ücretliler de dahil edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşından ağır bir yenilgi ile çıkan Almanya, ekonomideki ağırlığı ülkenin yeniden yapılanmasına vermiştir. Bu nedenle, sosyal güvenlik sisteminde önemli bir değişiklik gerçekleşmemiş, Beveridge raporu ülkede etkili olamamıştır. 1972 yılında gerçekleştirilen reforma gelinceye dek, Alman sosyal sigortalar sisteminin temelini ücretliler oluşturmuştur. 1972 yılında yapılan reform

⁵ Dupeyroux, s.426-428; Lamelat, s.20-25; Julliot, s.223-227; Mercereau, s.460 vd.

⁶ Dupeyroux, s.420 vd. Mercereau, s.460 vd.

düzenlemesinde, genel aylık rejiminde iki önemli değişiklik gerçekleştirilmiştir. Buna göre ilk olarak, yaşlılık aylığı rejiminde esnek emeklilik yaşı uygulaması kabul edilmiştir. İkinci olarak ise, genel aylık rejimi kapsamında bulunmayan kişilere, isteklerine bağlı olarak rejime katılma hakkı tanınmıştır⁷.

Alman emeklilik sisteminde yalnız tarımda çalışanlar için özel bir emeklilik rejimi bulunmaktadır. Bunun dışında kalan çalışanlar ise, ücretliler, bazı bağımsız çalışanlar, sanatçılar gibi- genel aylık rejimine bağlıdırlar. Öte yandan, herkes, isteğine bağlı olarak ve herhangi bir koşul aranmaksızın 16 yaşından itibaren genel rejime katılabilir. Bu katılım iki ayrı biçimde gerçekleşebilir. Kişi ya zorunlu katılımı seçip, primleri tam olarak öder ya da serbest katılım ile kendi primini kendisi belirler.

Genel aylık rejiminde emekliliğe hak kazanma koşulları, belirli bir yaşın doldurulması ve asgari 15 yıllık sigortalılık süresinin geçirilmiş bulunmasıdır. Emeklilik yaşı normal olarak kadın ve erkek için 65'dir, ancak ilgilinin isteğine bağlı olarak 63 ile 67 yaşları arasında değişebilmektedir. 35 yıl boyunca prim ödeyen sigortalı 63 yaşından itibaren tam aylığa hak kazanır. Öte yandan, özel durumları nedeniyle çalışma gücünden yoksun bulunanlar, son 18 ay içinde bir yılı aralıksız olarak işsiz geçirenler ve son 20 yılında asgari düzeyde prim ödeyen kadınlar bakımından yaşlılık aylığından yararlanma yaşı 60 olarak saptanmıştır. Genel aylık rejiminde emekliliğin geciktirilmesi mümkün olduğu gibi, 1984 yılından bu yana, 58 yaşını doldurmuş sigortalı için öne alınmış emeklilik uygulaması da bulunmaktadır. Tarımda bağımsız çalışanlar ise, 60 yaşını doldurmak ve 15 yıl prim ödemek koşuluyla yaşlılık aylığından yararlanmaya hak kazanırlar⁸.

Alman emeklilik sisteminde yaşlılık aylığının hesaplanması oldukça karışıktır. Sisteme göre yaşlılık aylığı, bütün sigortalıların son üç yıllık ortalama ücretleri, ilgilinin bütün çalışma yaşamı boyunca elde ettiği kazancın ortalaması ve aynı dönem içinde bütün sigortalıların kazanç ortalamaları, sigortalı yıl sayısı, 40 yılı aşan her çalışma yılı için %1.5 oranında bir artışın eklenmesi hususları esas alınarak hesaplanır. Ayrıca, ilgilinin 65 yaşında hak kazandığı yaşlılık aylığına, 65-67 yaşları arasında çalışılan her ay için %0.6 oranında bir artırım uygulanır. Tarımda çalışanların aylıkları ise götürü bir miktardan oluşur. Yaşlılık aylıkları her yıl ücretlere göre yeniden değerlendirilir⁹.

Yaşlılık aylığına hak kazanmak için ödenilen sigorta primleri, ilgilinin sigortayı serbestçe devam ettirmek ve emeklilik aylığı talep etmek olanağı bulunmadığı durumlarda ilgiliye iade edilir. Genel rejimin finansmanı sigortalı ve işverenlerin

⁷ Dupeyroux, s.41, 72, 78; Dumont, Jean-Pierre: Les systèmes étrangers de sécurité sociale. 2.éd., Economica, Paris 1988, s.19-22.

⁸ Dupeyroux, s.85; Crijns, Leo: Les pensions de vieillesse et les problèmes y afférents dans les dix états membres de la Communauté Européenne. Droit Social, n.9-10, Septembre-October, 1984, s.576; apRoberts, Lucy/ Reynaud, Emmanuel: Les systèmes de retraite a l'étranger. Ires, Paris 1992, s.165-167; Dumont, s.32-33; D'Herbais, s.123-124.

⁹ Crijns, s.576; apRoberts/Reynaud, s.167-171; D'Herbais, s.124-125.

eşit olarak ödediği primler yanında devletin de katkısıyla sağlanır. Finansman yöntemi olarak dağıtım ilkesi uygulanır. Son olarak, alman emeklilik sisteminde zorunlu ek emeklilik uygulaması bulunmamaktadır. İlgililer işletme ek emeklilik sistemlerine ya da özel sigortaların uyguladıkları ek emeklilik programlarına serbestçe katılabilirler¹⁰.

3. İngiltere

İngiltere'de yaşlılık sigortası rejimi 1908 yılında çıkarılan bir yasa ile (Old Age Pension Act) kabul edilmiştir. Bu yasanın düzenlemesine göre, 70 yaşını dolduran kişilerden gereksinim duyanlara (conditions de ressources, test of mains), prim ödeme koşulu aranmaksızın, yaşamlarını sürdürebilecek düzeyde bir ödemede bulunuluyordu. Daha sonra, 1946 tarihli İş Kazası ve Sosyal Sigortalar Yasası ile, çalışanların %90'ını emeklilik kapsamı içine alan bir düzenleme getirilmiştir. Ücretli çalışanlar bakımından sistem 1959 yılında kabul edilen bir yasa ile yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile ücretliler için ek emeklilik rejimi kabul edilmiş ve böylece ücretlilere, çalıştıkları dönem boyunca ek bir prim ödemek suretiyle, emekliliklerinde ek bir yaşlılık aylığına hak kazanmaları sağlanmıştır. 1973 yılında gerçekleştirilen bir reformla, işletmeler tarafından sağlanan ek emeklilik rejimleri de kabul edilmiştir¹¹.

Bugün İngiltere'de nüfusun tamamı yaşlılık dahil bütün risklere karşı tek bir sistem içinde korunmaktadır. Sistemin finansmanı işçi ve işveren primleri ve devlet yardımı ile sağlanmaktadır. Özellikle son yıllarda sistemin finansmanında etkisini artıran sıkıntılar nedeniyle, hükümet bir dizi ekonomik önlem alma yoluna gitmiştir. Böylece, 1982 yılında sigortalıların prim ödeme oranları yükseltilmiş, 1986 yılında ise, işveren primleri bakımından uygulanan ücret tavanı kaldırılmıştır¹².

İngiliz emekli sistemine göre yaşlılık aylığı iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar, devlet tarafından bütün ücretlilere ve bağımsız çalışanlara verilen temel, götürü bir aylık (flat-rate) ile, sadece ücretlilere, geçmişteki ücretlerine orantılı olarak verilen ek aylıklardır (earnings related pension). Yaşlılık aylığından yararlanma yaşı kadınlar için 60, erkekler için 65 olarak saptanmıştır. Emeklilik zorunludur, ancak en fazla beş yıl için ertelenebilir. 1977 yılında getirilen bir düzenleme ile öne alınmış emeklilik uygulaması kabul edilmiştir. Bu düzenlemeye göre, 59 yaşını dolduran kadın veya 64 yaşını dolduran erkek işçi, işini bir başka işçiye bırakıp ayrıldığı takdirde temel aylık biraz artırılmış olarak emekli olabilecektir (Système du Job Release Schéme)¹³.

Yaşlılık aylığının temel, götürü bölümünün tamamını elde edebilmek için, ilgilinin, çalışma yaşamının %90'ında prim ödemiş veya en azından prim ödemekten muaf tutulmuş olması gerekir. Bu koşul yerine getirilmediği ölçüde temel

¹⁰ Crijns, s.576; apRoberts/Reynaud, s.174; Dumont, s.36-38; D'Herbais, s.126-129.

¹¹ Dupeyroux, s.44, 71,76; D'Herbais, s.132.

¹² Dupeyroux, s.86; Crijns, s.575.

¹³ Dupeyroux, s.86; Crijns, s.574; apRoberts/Reynaud, s.248-250; Dumont, s.196-197.

aylıkta indirim yapılır. Ancak indirim tutarı temel aylığın %75'ini geçemez. Diğer bir deyişle, temel aylığın %25'i korunmuştur. Emekliliğin geciktirilmesi durumunda ise, uzatılan her yıl için yaşlılık aylığına %7.5 oranında artırım uygulanır. Bu uzatma beş yılı aşamaz. Emeklilere ödenen yaşlılık aylıkları her yıl fiyatlara göre yeniden ayarlanır¹⁴.

Ek emeklilik rejimine katılmak ücretliler için zorunludur. Bununla birlikte ücretlinin çalıştığı işyerinde, işverenin işletme çerçevesinde uyguladığı ve en az ek emeklilik rejimi kadar ödeme yapan bir sistem var ise, ücretli bunu tercih edebilir ya da kendisi bunların yerine geçen bir programı serbestçe uygulayabilir. Ek emeklilik rejimi içinde ödenen emeklilik aylıklarının hesaplanmasında, 1986 yılına kadar, ücretlinin en fazla kazanç sağladığı 20 yıl ele alınmakta ve bunun ortalamasının %25'i yaşlılık aylığı olarak ilgiliye ödenmekteydi. Bu hesaplama 1986 yılında getirilen ekonomik nedenli bir düzenleme ile değiştirilmiştir. Böylece 20 yıllık dönem bütün dönemine dönüştürülmüş, %25 oranı ise, %20'ye indirilmiştir¹⁵.

4. Danimarka

Danimarka'da yaşlılık sigortası ilk olarak 1891 tarihli bir yasa ile kabul edilmiştir. Halen yürürlükteki düzenlemenin temelini çeşitli değişikliklere uğramış olan 16.7.1984 tarihli yasa oluşturmaktadır. Danimarka sistemi ikamet esasına ve vergi gelirlerine dayanması bakımından avrupa ülkeleri açısından özel bir yere sahiptir. Bu ülke sisteminde iki ayrı yaşlılık rejimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, nüfusun tamamını yaşlılık riskine karşı koruyan genel rejimdir. Bu rejim, vatandaşlığı, mesleği, geliri ya da varlık durumu ne olursa olsun ülkede ikameti bulunan herkese uygulanır. Bu rejimin finansmanı vergi gelirleri ile karşılanmakta ve böylece gelirin yeniden dağıtımı ilkesi de gerçekleşmektedir. Diğer rejim ise, bütün ücretlilerin bağlı oldukları ulusal ek aylık rejimidir. Bu rejimin finansmanı yalnız işçi ve işveren katkılarıyla sağlanır. Katkı oranı işçiler için 1/3, işverenler için 2/3 olarak belirlenmiştir¹⁶.

Danimarka emeklilik sisteminde normal emeklilik yaşı kadınlar ve erkekler için 67 olarak saptanmıştır. Aylığın tamamına hak kazanmak için, ilgilinin iki alternatif koşuldan birini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu koşullardan ilki, kişinin 15 yaşından sonra Danimarka'da 40 yıl süre ile ikamet etmiş olmasıdır. Diğer koşulda ise, ikametinin en az 10 yıl süre ile ve bunun beş yılının 67 yaştan hemen önceki dönemde gerçekleşmesi aranır. Bu koşullardan biri bulunmadığı takdirde, ilgiliye bağlanacak yaşlılık aylığında, eksik kalan ikamet yıllarına orantılı olarak indirim yapılır¹⁷.

Danimarka hukuk sisteminde emeklilik zorunluluğu bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, ilgili emekliliğini geciktirebilir ve bu durumda, geciktirdiği her altı aylık

¹⁴ Crijns, s.575; apRoberts/Reynaud, s.249-250; D'Herbais, s.132-134.

¹⁵ Dupeyroux, s.86; Crijns, s.575; apRoberts/Reynaud, s.250-252; Dumont, s.197-198; D'Herbais, s.135-137.

¹⁶ Crijns, s.574; D'Herbais, s.44-47.

¹⁷ Crijns, s.574; Dumont, s.224; D'Herbais, s.44-47.

dönem için yaşlılık aylığında %5 oranında bir artışa hak kazanır. Ancak bu artış tutarı, yaşlılık aylığının %30'u ile sınırlandırılmıştır. Öte yandan, 1 Ocak 1984 tarihinden itibaren, birtakım kişiler için erken, öne alınmış emeklilik uygulaması kabul edilmiştir. Buna göre, kazanç yeteneğinin %50'sini sürekli olarak kaybedenler ve 50 ila 67 yaş arasında olup sağlık sorunları veya özel sosyal koşulları bulunanlar, öne alınmış emeklilikten yararlanabilirler. Ayrıca 60-67 yaşları arasında bulunan ilgililerin, çalışma saatlerini 15 ila 30 saate indirerek kısmen emeklilik olanakları da sağlanmış bulunmaktadır¹⁸

Yaşlılık aylığı biri temel, diğeri ek olmak üzere iki ayrı ödemeden oluşmaktadır. Yaşlılık aylığına hak kazanan kişi 67 yaşından büyükse, kendisine temel ödemenin altında aylık bağlanamaz. Ek ödeme ise, temel ödemenin yaklaşık %25'i tutarındadır. Ancak, ek ödemeye hak kazanan kişinin başka bir gelirin bulunmaması durumunda, ek ödeme %30 oranına kadar artırılır. Yaşlılık aylığından yararlanan kişinin eşi yaşlılık veya sakatlık aylığından yararlanmıyor ise, yaşlılık aylığı özel bir aylık ile tamamlanır. Yaşlılık aylığı fiyatların etkisine göre yılda iki kez ayarlanır. Bu ayarlama ek aylıklar bakımından yeterli kaynağın bulunması durumunda yapılır. Son olarak, haftalık çalışmasının en az 10 saatini aynı işverene bağlı olarak gerçekleştiren her ücretlinin zorunlu olarak bağlı olduğu ek emeklilik rejimi bulunmaktadır. Bu rejim, ATP adlı, sosyal tarafların ve hükümetin görevlendirdiği temsilcilerden oluşan bir konsey tarafından yönetilir ve aylık ödemeleri götürü bir biçimde saptanır¹⁹.

5. Hollanda

Hollanda'da yaşlılık sigortası ilk olarak 5.6.1913 tarihli bir yasa ile kabul edilmiştir. Halen yürürlükteki düzenlemenin temelini çeşitli değişikliklere uğramış 31.5.1956 tarihli yasa oluşturmaktadır. Bu hukuk sisteminde yaşlıların korunması ikili bir sigorta rejimi ile sağlanmaktadır. Genel aylık rejimi denilen ilk rejim, ulusal sigortalar kapsamında 1957 yılında kurulan yaşlılık sigortası sistemi içerisinde yer alır. Genellik (généralité) ve teklilik (uniformité) ilkelerinin uygulandığı bu rejimde, ülkede oturan bütün yaşlı nüfusa, milliyet koşulu aranmaksızın, bir yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Genel aylık rejiminin finansmanı ülkede oturan ve 15 ila 65 yaş arasında olup, kazancı belli bir miktarı aşan herkesin, gelirine orantılı olarak ödediği zorunlu katkılarla sağlanır. Böylece gelirin yeniden dağıtım ilkesi en iyi bir biçimde gerçekleşmiş olmaktadır²⁰.

Genel aylık rejiminde normal emeklilik yaşı kadın ve erkek için 65'dir. Bu yaşı doldurmuş bulunan ülkedeki bütün oturanlar, herhangi bir gelir araştırması yapılmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanırlar. Teklik ilkesi gereği aylık, götürü bir miktardan oluşmaktadır. Ancak tam aylığa hak kazanabilmek için 15-65 yaşları arasında 50 yıl boyunca prim ödemesi yapılmış olması gerekir. Aksi durumda

¹⁸ Crijns, s.574; Dumont, s.226; D'Herbais, s.45-49

¹⁹ Crijns, s.574; Dumont, s.226; D'Herbais, s.45-49

²⁰ Dupeyroux, s.77; Crijns, s.575; D'Herbais, s.102-103.

ödemesi yapılmamış her yıl için yaşlılık aylığında %2 oranında indirim yapılır. Hollanda'da, yaşlılık aylığına hak kazanan kişinin zorunlu olarak mesleki çalışmasını bırakması da gerekmemektedir. 65 yaşını doldurmuş olan ve kendisine yaşlılık aylığı bağlanan kişi, bir yandan yaşlılık aylığı alırken, diğer yandan mesleki çalışmasını sürdürebilir. Aylığa hak kazanan kişinin eşi ya da bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşından küçük çocuğu bulunduğu takdirde, yaşlılık aylığı artırılarak ödenir. Genel rejimden sağlanan yaşlılık aylığı, ücretlere göre yılda iki defa ayarlanır²¹

Genel aylık rejimini tamamlayan ikinci rejim ise, kamu ve özel sektörde ayrı ayrı yer alan ek aylık rejimleridir. Bu rejimler, özel sandıklar tarafından yürütülmektedir. Kamu sektöründeki sandık genel rejim ile bağlantılıdır. Bu sandık ile ilgiliye 40 yıllık hizmet süresinden sonra, emeklilik öncesi son aylığının %70'ine varan bir aylık sağlanır. Özel sektörde ise, mesleki ve işletme sandıkları olmak üzere iki tür ek aylık sandığı bulunmaktadır. Bu sandıklar işçi ve işverenlerin katkıları ile finanse edilirler ve biriktirme (kapitalizasyon) ilkesine göre işletilirler. Bu sandıklardan ödenen aylıklar genel rejimden ödenen aylıklara kıyasla daha önemsizdirler. Çalışanlara sağlanan bu ek yaşlılık aylıklarında, otomatik artış garanti edilmemektedir, ancak gene de uygulamada düzenli artışlar yapılmaktadır²².

6. Belçika

Belçika'da yaşlılık sigortası ilk olarak 10.5.1900 tarihli bir yasa ile düzenlenmiştir. Halen yürürlükteki düzenlemenin temelini Kasım 1967 tarih ve 50 no'lu Kraliyet Kararnamesi oluşturmaktadır. Bu hukuk sisteminde ücretlileri kapsayan genel bir rejim ve memurları, denizcileri, tarımda çalışanları, madencileri, bağımsız çalışanları ayrı ayrı kapsayan değişik yaşlılık rejimleri birarada bulunmaktadır. Bu rejimler ayrıca, yaşlılar için belli bir geliri garanti eden diğer bir rejim ile tamamlanmaktadır²³

Ücretlilerin bağlı buldukları genel aylık rejimi bütün özel sektörü kapsar. Rejimin finansmanı, ücretler üzerinden kesilen ve herhangi bir tavanla sınırlı olmayan işçi ve işveren primleri ile sağlanır, ayrıca devletin katkısı da bulunmaktadır. Finansman yöntemi olarak dağıtım ilkesi uygulanır. Belçika'da normal emeklilik yaşı kadınlar için 60, erkekler için 65'dir. Emeklilik yaşı beş yıla kadar öne alınabilir. Bu takdirde, öne alınan her yıl için yaşlılık aylığında %5 oranında indirim uygulanır. Öte yandan, emekliliği beş yıla kadar geciktirmek de mümkündür. Bu durumda sigortalının yaşlılık aylığı, geciktirilen her yıl için kadınlarda 1/40, erkeklerde 1/45 oranında artırılır. Temel olarak alınan aylığa hak kazanabilmek için, kadınların 40, erkeklerin 45 yıllık çalışma sürelerini tamamlamış olmaları gerekir. Bu süreler eksik kaldığı takdirde tamamlanmamış yıllar oranında yaşlılık aylığında indirim yapılır. Yaşlılık aylığı olarak ödenecek tutar, ilgilinin bazı çalıştığı yılların ücret ortalamasının %60'ı olarak belirlenmiştir. Ancak bu oran, ilgilinin

²¹ Crijns, s.575; Dumont, s.56-58; D'Herbais, s.102-104.

²² Crijns, s.575; Dumont, s.58.

²³ Crijns, s.575; D'Herbais, s.37.

geçindirmekle yükümlü olduğu ailesinin bulunması durumunda %75'e çıkarılır. Fiyat artışları yaşlılık aylığına otomatik olarak yansıtılır, ayrıca genel yaşam düzeyinde meydana gelen artışlara karşı yıllık düzenlemeler yapılır²⁴.

Bağımsız çalışanların bağlı buldukları aylık rejimi, ülkedeki bütün bağımsız çalışanları kapsamaktadır. Bu rejimin finansmanı dağıtım ilkesine göre, sigortalıların primleriyle sağlanır, ayrıca devletin de katkısı bulunmaktadır. Sigortalıların ödediği primler zaman içinde artan götürü tutarlardan oluşmaktadır. Bu rejimde, yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları ücretlilerin aylık rejimine benzer biçimde düzenlenmiştir. Ancak yaşlılık aylığı, ilgilinin emeklilik öncesi kazancına göre hesaplanmaz. Yaşlılık aylığı olarak ilgiliye, yalnız olması veya geçindirmekle yükümlü ailesi bulunması durumuna göre, değişiklik gösteren götürü bir tutar ödenir. Son olarak Belçika'da zorunlu olmayan bir ek emeklilik rejimi de bulunmaktadır. Gaz ve elektrik sektörü gibi bazı alanlarda toplu anlaşmalarla uygulanan, buna karşılık diğer çalışanların isteğe bağlı olarak katıldıkları ek emekliliğin uygulanması genellikle 2/3 işveren, 1/3 işçi katkısıyla ve ilgilinin tercihine göre götürü veya orantılı prim ve buna uygun sabit bir aylık ya da ücretle orantılı aylıkla gerçekleşmektedir²⁵.

7. İtalya

İtalya'da yaşlılık sigortası ilk olarak 1919 tarihli Sosyal Güvenlik Kodu ile kabul edilmiştir. Halen yürürlükteki düzenlemenin temelini 1968 ve 1969 tarihli yasalar oluşturmaktadır. Bu hukuk sisteminde, genel olarak ücretlileri (INPS) ve endüstri sektöründeki yöneticileri (INPDAl) kapsayan ikili bir genel bir rejim ve bunun yanında memurları, bağımsız çalışanları, demiryolu çalışanlarını kapsayan ayrı, birçok özel rejim birarada bulunmaktadır. Genel rejim özel sektörde çalışan bütün ücretlileri kapsamaktadır. Bu rejimin finansmanı dağıtım ilkesine göre, işçi ve işveren primleri ve devletin katkısı ile sağlanmaktadır²⁶.

Genel rejimde normal emeklilik yaşı kadınlar için 55, erkekler için 60 olarak saptanmıştır. İtalya'da emeklilik zorunlu değildir. Sigortalılar, anılan yaşlardan sonra da çalışmaya devam edebilirler ve bu durumda fazladan çalıştıkları her iki yıl için ek bir tutara hak kazanırlar. Öte yandan, 57 yaşını doldurmuş olup işten çıkarılanlar, erken emeklilikten yararlanabilirler. Yaşlılık aylığının hesabı sigortalı olarak geçen yıllara göre yapılır. Hesaba esas tutulan ücret, son beş yılın ortalamasıdır. Ancak bu ücret, fiyat artışlarına göre yeniden değerlendirilir. İlgilinin sigortalı olarak geçen her yılı, bu ücretin %2'sini oluşturur. Bu şekilde oluşan yaşlılık aylığının üst sınırı, hesaba esas tutulan ücretin %80'i olarak saptanmıştır.

Sigortalıya bağlanan yaşlılık aylığı fiyat yükselmelerine ve ücretlerdeki reel artışlara göre üç ayda bir ayarlanır²⁷.

²⁴ *Crijns*, s.575; *D'Herbais*, s.37-39.

²⁵ *Crijns*, s.575; *D'Herbais*, s.40-43.

²⁶ *Dupeyroux*, s.85; *Crijns*, s.577; *D'Herbais*, s.88.

²⁷ *Crijns*, s.577; *D'Herbais*, s.88-90.

Bağımsız çalışanların aylık rejimi ise, dağıtım ilkesine göre, götürü bir tutardan oluşan primler ve devlet katkısı ile finanse edilir. Yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı kadınlar için 60, erkekler için 65 olarak saptanmıştır. Öte yandan, hiçbir kamusal destek alamayan serbest meslek sahiplerine, kendilerinin ödedikleri primlerle finanse edilen bir takım kuruluşlarca, 65 yaşını doldurmuş olmak kaydıyla, yaşlılık aylığı bağlanır. İtalya'da ek emekli rejimi endüstri yöneticileri açısından zorunlu tutulmuştur. Ticari kesim yöneticileri de ulusal toplu anlaşmaları gereği ek emeklilik rejimine tabidirler ve bunların yanında isteğe bağlı pek çok ek emeklilik rejimi bulunmaktadır. Son olarak 65 yaşını doldurmuş olup, herhangi bir gelirden yoksun bulunan kişilere, sosyal bir fon tarafından sosyal bir aylık ödenmektedir²⁸.

8. Yunanistan

Yunanistan'da yaşlılık sigortası ilk olarak 1934 tarihli bir yasa ile kabul edilmiştir. Halen yürürlükteki düzenlemenin temelini çeşitli değişikliklere uğramış 14.6.1951 tarihli yasa oluşturmaktadır. Bu düzenlemeye göre, ücretlilerin yaşlılık riskine karşı korunması, İKA adlı sosyal sigortalar kurumu tarafından yürütülen yaşlılık sigortası rejimi ile sağlanmaktadır. Genel olarak ücretlileri ve çalışanları kapsayan bu rejimin finansmanı dağıtım ilkesine göre, işçi ve işveren primlerinden oluşmakta, devletin katkısı ise bulunmamaktadır. Bu genel rejimin dışında, ulusallaştırılmış işletmeler, bankacılık sektörü, tarımda çalışanlar ve bağımsız çalışanlar için özel rejimler de sistemde yer almaktadır²⁹.

Genel rejim bakımından Yunanistan'da yaşlılık aylığından yararlanma yaşı kadınlar için 60, erkekler için 65 olarak saptanmıştır. Bu yaşlarda emekli olabilmek için ilgilinin 4.050 günlük prim ödemiş olması gerekir. Anılan emeklilik yaşları pek çok özel durumda öne alınmıştır. Örneğin, zor ve sağlığa zararlı işlerde çalışan kadın 55, erkek 60 yaşından; 10.000 günlük prim ödemesini tamamlamış kadın 57, erkek 62 yaşından; küçük çocukları olan ve 5.500 günlük sigortalılık süresini tamamlayan kadın 55 yaşından itibaren yaşlılık aylığına hak kazanmaktadır. Bu şekilde erken emeklilik olanağından yararlanan kişilerin yaşlılık aylıklarında herhangi bir indirim yapılamaz. Öte yandan, 4.050 günlük prim ödemesini tamamlayan 55 yaşındaki kadın ve 60 yaşındaki erkek sigortalı isteğine bağlı olarak erken emekli olabilir, ancak bu durumda yaşlılık aylığı kendisine indirimli olarak bağlanır. Genel rejimden yaşlılık aylığına hak kazanmak için, kişinin kural olarak, çalışmasını sona erdirmesi gerekmez. İlgili, bir yandan çalışmasını sürdürüp, bir yandan da emekli aylığı alabilir. Bununla beraber, aylık kazançları belirli bir miktarı aşan kişiler, çalışmalarını sürdürdükleri takdirde, emekli aylıkları askya alınır, ödenmez³⁰.

Genel rejimden bağlanan yaşlılık aylığı temel bir tutar ve buna uygulanan artırımlardan oluşur. 3000 günlük sigortalılık süresinden sonra, tamamlanan her 300 günlük sigortalılık süresi için, yaşlılık aylığına %1 oranında artırım uygulanır.

²⁸ Crijns, s.577; D'Herbais, s.91-94

²⁹ Crijns, s.577; Dumont, s.87-88; D'Herbais, s.68.

³⁰ Crijns, s.577; Dumont, s.92-94; D'Herbais, s.68-69.

Bu artırım, 7000 günlük sigortalılık süresinden sonra, ilgilinin ücretinin yüksek veya düşük olmasına göre, %1.5 ila %2.5 oranına çıkarılır. Sigortalının bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan eş ve çocukları bulunduğu takdirde, yaşlılık aylığına ayrıca bir artırım uygulanır. Yaşlılık aylıkları, tüketim fiyatlarında meydana gelen artışlara göre yılda üç kez ayarlanır. Son olarak, Yunan sisteminde zorunlu ek emeklilik rejimi bulunmamaktadır, bazı sektör ve mesleklerde ya da işletmelerde ek emekliliği sağlayan fonlar isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır³¹

³¹ *Crijns*, s.577; *Dumont*, s.92-95; *D'Herbais*, s.71-73.

